

הערות ל"ימי צקלג" מאת ס. יזהר/ב

נפצו כל דגל קורא למוות!

גאת מ. הרסגור

ללא הרף — כך, שבסופו של חשבון, אף הדמויות שנתפסו כאילו בבהירות בהתחלת הסיפור, הולכות ומשתחקות בהמשכו, נדרסות תחת משקלם של שני הכרכים עני הכרס. יתכן מאוד שכמה מן הציטטות מתוך "ימי צקלג", אשר הובאו עד כה במאמר זה, יצרו בליבם של אלה אשר טרם קראו את הספר (ויש להם תנאים מקילים) תמונה של רומן בו מתנהלים ויכוחים ומתנגשות השקפות. תמונה זאת רחוקה מן האמת, עוד יותר מרחוק יזהר מאינו ודאות פילי-סופית אשר היתה משמשת בסיס לרומן מן הסוג ההוא. אלה היו קרעיה הירורים אותם אספתי כטובל האוסף. קצף מפיס-גות הגלים. באותה קלות יכולתי להביא גם קטעים המעידים, כביכול, על התעוררות דתית בקרב לוחמי הפלמ"ח. יזהר אינו בורר, אינו מנסה, משום שהברירה היא בסופו של דבר נקיטת עמדה. וגי קיטת עמדה היא, אחרי ככלות הכול, פעולה ראציונאלית. אולם יזהר, כנציג מוב-הק של הספרות הצעירה, המביא את ה"תכונותיה הספציפיות לביטוי מובהק ככל האפשר, סולד מן הראציונאלי. והנה כיצד מוכת הגיבורים, יאושן של הסופר מן הערכים התכונתיים וה"סגנון המביך של "ימי צקלג" עולים בקנה אחד. (אין מקריות בהתפתחות ה"ספרות, כפי שאין מקריות במדיניות או בהיסטוריה, יגיד מה שיגיד אותו אוהב מהתלות ציניות, אשר הפך את י"הר הרך, הגבוך, המחלבט והמחפשת מיד מבלי למצוא אף פעם, לחברי-כנסת מטעם מפא"י).

"ימי צקלג" לא הצליח להיפך ל"אפוס מלחמת-העצמאות, דווקא מפני ש"יזהר מיאן לגזור על עצמו את גזרת ה"תיאור האפי העלילתי-אובייקטיבי, אך זה נטיה לחופש אנארכיסטי, תלוש מ"נסיבות החיים הקונקרטיים, אשר מונעת בגיבוריו לגבש לעצמם השקפת עולם הגיונית, ראציונאלית, נטלה ממנו את הכוח לחתוך בבשר החי של יצירתו כ"פי שצצה ברוחו, במטרה לשוות לה את האובייקטיביות הדרושה לרומן. אני ש"הספרות, הנואמים וכותבים נגד ה"ריאליזם הסוציאליסטי, מפני שהם מתא-רים לעצמם, כי בשיטה ספרותית זאת יש משום גזרה, המגבילה את חופש ה"יוצר, אינם מבינים כי בדרך כלל קיימת תמיד משמעת של סופר לגבי יצירתו ולגבי כלליה. לא תיתכן יצירה שנבראה ללא קרימנחה, כפי שאין חייטות אשר תחייב את החוט ותחרים את המספריים (סליחה על ההשוואה). יזהר, בשם החו-פש המוחלט, החליט כי מותר לנפח סו-פור נעורים פסיכולוגי, מסדרת ספרי המשלט, לממדי "מלחמה ושלו" לטול-טוי. הוא נכשל. ובהיכשלו, שילם לא את מחיר החופש אלא את מחיר פירושו ה"מסולף.

(סוף יבוא)

להתקפה הישראלית שתוכננה מצפון. שבועיים לפני הפריצה הגדולה של מ"צורה-הנגב במיבצע "עשר המכות", תקפו המצרים את תל-קונייטרה וחירבת-מחאז, במגמה להוציא משימוש את שדה-הת-עופה ברוחמה.

קוראו של "ימי צקלג" חייב לדעת את הדברים הללו משום שבמועד הקרוב על ידי יזהר, לא נוהלו פעולות איבה אף רות, ועל-כן הקרבות, המשמשים ציר ל"התרחשויות הספר, זהים או דומים לאלה שהתרחשו בחירבת-מחאז, אולם אם סטנדאל באותו פרק מפורסם של "מג-זר פרמה", יכול לתאר את קרב וטרלו מבלי שהקורא יבין הרבה מהתרחשויותיו (כי תיאריו כפי שמשתקף בעיני ה"סירון המתנדב פאבריצ'יה דל דונגו), הרי שיוזהר מתאר את קרבותיו כך שה"קורא אינו מבין מאומה. כאן מתחילה וגם נפסקת האנאלוגיה עם סטנדאל: ש"עה שהצרפתי מן המאה הקודמת, מעצב דמות, מאורע ותקופה באלפי קווים מהי-רי-פנע, דקים ומדויקים, מבריקים וצור-בים כדקירות פגיון, מתפוצץ סגנונו של הישראלי בן המאה העשרים ברבבות שברים, זורם בהמון רב של פלגים, אך בד בחולות כנחלי-אכזב ובונה באבני כוהו בניין המורכב על-מנת להתפורר

דו להתערבות בירדן — במקרה ושל"טון חוסיין יתפגר — קובץ גדושי-קטעים מסוג זה מתוך "ימי צקלג".

נוער ישראלי, שאינו שונא את הער-בים, אך לעומת זאת שונא את ה"מלחמה, במלוא נפשו וגופו — נוער זה הוא האמיתי, הסלע עליו יושבת עתי-דנו, הגרעין הנוקשה שנותר לפליטת-דוגמא לאחר שמפצחים את קליפת ה"תעמולה לשנאת ישמעאל ולהשתחוח למאוס — אל המלחמות. מבחינה זו יש ב"ימי צקלג", יסודות הנחמה, ה"אמונה והתקווה.

אולם, מגרעותיו של הספר עולות על הסגולות שבו, והופכות אותו לכ"שולן ספרותי. למה?

בשלהי תמוז תש"ח (יולי 1948), עם תחילת ההפוגה השנייה, היה ניתוקו של הנגב לעובדה מוגמרת. מערך רצוף לא-רך הכביש אשקלון-פלוגיה-חברון מנע כל קשר יבשתי סדיר בין הנגב המבודד לבין מרכזי-המדינה. מחוץ ל"הסתגנויות מועטות, היה הקשר הסדיר והרצוף היחיד באמצעות מטוסים, אשר המריאו ונחתו בשדה-תעופה פרימיטיבי ליד רוחמה. במצב זה הסתגנה חטיבת פלמ"ח-היפתח לנגב, כדי לסייע מדרום

לא זו בלבד אלא שבין מוות למוות שוכחים. כאישה השוכחת ציריה בין לידה ללידה. קץ לכל זה! להליכה הזקופה, הצוחקת, אל המוות, כאילו היה זה ספורט. אשמים כל אלה שחיו מן המלחמה ומחרישם, ואינם צועקים... (עמוד 309).

יש שמדמים כי מלחמה זה כל מיני דברים. אפילו שירי-גבורה שרים. קבצי סיפורים על הגבורה ועל המלחמות. ימח שמם. בבית-ספר אסור שיימצא זכר לשיר או סיפור על מלחמה ועל גבורה ב"מלחמה (עמ' 488).

שיהיה די... שאין עוול — אלא זה. (עמ' 1024).

רק כשכל אדם ואדם, כשכל בני-האדם, כשכל עם ועם, כשכל העמים יקומו ויגידו קול אחד וברגע אחד — אין עוד מלחמה, לא תהא עוד מלחמה... (עמ' 1022)

האם נוער זה, ממנו באים גיבורי צ"קלג, שונא את אלה שבהם הוא לוחם, היינו — במובן פשטני ושטחי — הער-בים? כמובן, בשעת הקרב מופיעה שגאה זאת בנחשוני התפרצויות של ה"תלהבות קוטלת. אבל בשעות התייח-דות וישוב-דעת, שעות חשבון-הנפש ה"מפויסות, ובעיקר בתחתית הרגשות, אין היא קיימת כלל וכלל. נערי-צקלג מע-מיקים לחוש, כי ארץ-ישראל היא של-הם — במידה שהיא שלנו. לערבים אין לאן ללכת משום שכאן "הבית שלהם" (עמ' 116). גיבורי יזהר — ולא רק ב"ימי צקלג" — חשים ברמ"ח אבריהם תחושה מביכה ומכאיבה האומרת, כי זכות הכיבוש אינה מבטלת זכות-חיים קדומה יותר: "...להסתובב סביב-סיבי

הבקתות האלה שלנו (שלנו? באמת ש"לנו? מאימתי?)... (עמ' 135) ברחמים גדולים וזכרים הם את תושביהן הקוד-מים של האדמות הנטושות, מתוך סו-לידאריות של יוגבים:

"אימתי יחזרו שדות אלה להיחרש, מי יחרשם, ומה יהיה אז בכלל? רוח זו כבר של סתיו היא. איש אחר גמלו, איש אחר צעד בקרו, היו נוהגים לפי-שוט כאן בשדות חרוש כל זווית וכל פאה שהשיגה המחרשה. משהו באדמה יש, בהשתאותה-הלא-אומרת-כלום, ב"אותו מבע של בהמה שלא אבסו לה או-כלה היום כתמול שלשום, ויותר מזה: כמבע פרה לא נחלבת" (עמ' 21).

ואחד הבחורים חושב לו מחשבות המזועזעות, ללא ספק, את שליטי המדינה ו"פוגעות" בכטחון — מחשבות האומ-רות למעשה, שהשלום חשוב יותר מה"תקשורת על נקודת-גבול זו או אחרת: "אני ברצון הייתי משאיר לכם את זה — ורק שתפסיקו ונוכל לשוב הביתה" (עמ' 51).

שרידי הישוב הערבי מזכירים, כי כאן חיו בני-אדם בביתם והם, כאילו, מתגעגעים לבעליהם — "ריח התאבון, הריח הבוכה" (עמ' 54). דובר זה מעלה על דעתם של לוחמי צקלג "משוט-מה, תמיוח ודמעות אלמנות ובו בזמן העלתה כאילו הנה תישמע פעיית צאן, צהלת ילדים, ועגלה מאח-רת תרקד על אבני-הדרך..." (עמ' 60)

לא, אין בחורים אלה שונאים את הע-רבים, וזו היא עדות ספרותית חיונית לגבי אנשים המודים בכנות, כי הספרות לגבם היא אחת מהסתעפויות החיים. הצברים הללו מביעים אפילו הערצה לבני-ערב, בהם הם רואים "בני-בית ובני חורין ביקוד זה", — תיאור בו צרים, בקנאה רוגזת, אידאל לעצמם. האם פירוש הדבר הוא, שגיבורי יזהר עדינים או מורכבים או תמימים מכדי יכולת לשנוא בכלל? — לא ולא! לא, כאשר קיים דבר אשר לגביו אין גבול ותחום לשנאתם וזאת היא המלחמה. "כלב שהתחיל מלחמות — ארויס! נב-לות! חראים!" (עמ' 246) זו הסיסמה הצברית המתנוססת לאורך אלף ומאה העמודים. בעוצמה אינסטינקטיבית כו-פריים הם בכל אביזריו של פולחן-הקטל, ועד לדייכך גדולה ועזה שנאתם ל"זועה, ששמה מלחמה, שיוזהר נגרר על ידה ומתחיל — הוא! יזהר! — לכ-חוב כאילו אינו אלא משורר שהצטרף לתנועת-השלו"ם:

"אי, בחורים, צאו ונפצו כל דגל קורא למוות. כלאו כל קורא למוות, ב"שם כל חזון שהוא, בבתי-מסורפים או בבית-הסוהר".

אני ממליץ להנהלת "עם עובד" ל"שים בידיהם של חיילי היתדות הנוצי-

ג' תשרי תש"ט — ההתקפה השביעית על מחאז, רבת-העוצמה מקודמותיה — נהדפה. היתה זו הפעם הראשונה שה"צבא המצרי נוצח בקרביו-גלוי. ● ש"החוזן הישראלי, משה שרתוק, הכ"ריו, כי "תוכנית-ברנאדוט" אינה בסיס למ"מ. — השבועון הסובייטי "גובויה ורמיה" הוקיע את "תוכנית-ברנאדוט" והוסיף, כי "שליט הנגב תהפוך את ישראל לבעלת-מום".

ד' תשרי תש"ט — שקט השתרר ב"גזרת תל-קונייטרה וחירבת-מחאז ● יוסף וייץ, חבר הדיקטטוריון של "הק"רן הקיימת", הצהיר, כי אין הקק"ל מעוניינת בשובם של הפלחים הער-ביים. הוא הוסיף, כי "מדינת-ישראל לא תלך בדרכי הנאצים ולא תשדוד קרק"עות". — נשי העצורים הערביים בני-צרת דורשות את הטבת תנאי-חיהם ושיחרורם.

ה' תשרי תש"ט — חברות "של" ו"סוקוני-ואקום" התנו את אספקת ה"ד" לק לישראל בהמשך ההפוגה. — ירוש"לים הופצצה, יריות על רמת-רחל וגת, העיראקים תקפו את כפר-יעבץ. — הופסק שירות-המים לשכונות-העוני ב"חיפה. — עולים חדשים, נושאי כרות באידיש, הפגינו ליד ביתו של בן-גור"ן יון נגד הנסיגות להוצאתם מדיירותיהם בגאבליה אשר ביפו.

כ"ז אלול תש"ח (1.10.1948) — ב"בוקר החלה אש תותחים וגשק קל על המחלקה שתפשה יום קודם את משלטי חירבת-מחאז. אחה"צ כבש כוח של כפריים מקומיים את המשלטים והמחל-קה נסוגה, בהשאירה הרג אחד ● המפלגות הקומוניסטיות בעיראק, סוריה ולבנון, והליגה לשיחרור לאומי בשני חלקי-א"י, הוציאו גילוי-דעת משותף נגד המלחמה בא"י. — נשיא-ישראל, ד"ר חיים וייצמן, הצהיר, כי יעשה ל"חינוש ה"ידידות" עם ממשלת-בבוין, ו"כי הוא בטוח בידידות עבדאללה כלפי ישראל.

כ"ח אלול תש"ח — הפלוגה הפל-מחית שיצאה בלילה לכבוש-מחדש את מחאז מצאתה ריקה. במקום הושארה מחלקה. ביום נהדפה התקפת-כפריים ב"סיוע שיריון מצרי.

כ"ט אלול תש"ח — נהדפו שלוש התקפות נוספות של כפריים ושיריון מצרי על מחאז.

א' תשרי תש"ט (ראש השנה) — הפ"גזה איומה והתקפת כוח-שיריון גדול על מחאז בצהריים. המחלקה נסוגה בה"שאירה 5 הרוגים, בערב — מחאז נכ"בשה מחדש ע"י שיריון ורגלים פלמ"חיים.

ב' תשרי תש"ט — התקפת אחיר של 8 ספיטפיריים על מחאז.